

EVROPA ROKU 1805 A VÁLKA TŘETÍ PROTIFRANCOUZSKÉ KOALICE*

DUŠAN UHLÍŘ

UHLÍŘ, D.: Europe in 1805 and the Third Anti-French Coalition War. *Vojenská história*, 10, 2, 2006, pp 24 – 30, Bratislava.

In this study the author tries to raise a whole complex of issues associated with the situation in Europe in 1805 that resulted in the Third Anti-French Coalition. He states that till now historians did not manage to answer the question who caused this war. Napoleon's expansionism and arrogance, with which he treated the conquered territories, together with systematic preparation for landing of his troops in the English seacoast, hallmarked him as an aggressor. The author points out that in looking for causes of the war in 1805 we may not neglect a circumstance that was in the given moment represented by the French economy. He showed what led separate members of anti-French coalition to such a decision. He described a course of separate battles that resulted in the Battle of Austerlitz on 2nd December 1805. In this battle Napoleon lured his adversaries into a trap and defeated them in the battle, in which he showed his strategic and tactic superiority.

Military History. Europe. 19th Century. 1805.

Rok 1805 přinesl Evropě novou válku. Francie se měla, tak jak několikrát předtím, znovu srazit s armádami spojených evropských dvorů, sdružených do 3. protifrancouzské koalice. Rozuzlení přišlo během čtyř měsíců. Zvítězila císařská Francie Napoleona I. a toto vítězství pak výrazně změnilo poměr mocenských sil i mapu Evropy.

Otázku, kdo vyvolal tuto válku, se nepodařilo historikům přesvědčivě zodpovědět dodnes. K vyhocení konfliktu přispěly svým dílem obě strany a je těžko říci, kdo byl hlavním viníkem. Napoleonova rozpínavost a arogance s jakou zacházel s dobytými územími spolu s tím, jak systematicky připravoval vylodění své armády na anglickém pobřeží, ho puncovaly jako agresora. Velká Británie, přímo ohrožená touto chystanou invazí, hledala usilovně spojení. Uzavřela sice s Francií v březnu roku 1802 mír v Amiensu, ale byla s ní už od roku 1803 znovu ve válce. Od té chvíle budoval Napoleon velký vojenský tábor na břehu Lamanšského průlivu u Boulogne, odkud měla být invaze odstartována. Ve stavu francouzského ohrožení se tak britská vláda stala motorem nové protifrancouzské koalice, už třetí v pořadí. Nabídnout jí své spojení bylo ochotno carské Rusko. Po smrti cara Pavla I. vzrostl u petrohradského dvora vliv proanglické strany, jež byla nakloněna myšlence nové protifrancouzské koalice. Té byl nakloněn i mladý car Alexandr I., který nechoval nejmenší sympatie ke Korsičanovi, jenž si uzurpoval moc ve Francii. V březnu 1804 dal Napoleon unést ze sousedního Bádenska do Paříže vévodu d'Enghien, příslušníka vedlejší větve královské rodiny Bourbonů. Zde byl vévoda v rychlém procesu odsouzen vojenským soudem k trestu smrti a popraven. Tento akt zvuče popudil cara a vedl ho nakonec v září 1804 k rozhodnutí přerušit s Francií diplomatické styky. Tak se zrodilo britsko-ruské spojení, zárodek budoucí koalice.¹

Evropské dvory šokoval Napoleon, když se v květnu 1804 prohlásil císařem Francouzů a dal se 2. prosince téhož roku korunovat. Jednotlivé vlády ho uznávaly jen váhavě, Velká Británie a Rusko to jednoznačně odmítly. Když přišla na pořad jednání o budoucnost Italské republiky, která vznikla pod protektorem Francie, rozhodl ji Napoleon přeměnit, stejně jako Francii,

*Štúdia bola prednesená ako referát na konferencii Bratislavský mier roku 1805, konanej v Bratislave 21. novembra 2005.

¹MANFRED, A. Z.: Napoleon Bonaparte. Praha 1975, s. 359n. SOKOLOV, O.: Císař Alexandr a formování Třetí koalice. In: Třetí koaliční válka 1805, její kořeny, její pozadí. Brno 2004, s. 31-35.

v monarchii. Přes původní ujištění, že si na italskou korunu nečiní nároky, dal se nakonec 26. května 1805 v Miláně korunovat na krále italského a vzápětí anektoval i Ligurii s hlavním městem Janovem.²

Na italskou korunovaci podrážděně reagovalo Rakousko. Vyhlášením Italského království pod Napoleonovým žezlem se vídeňské vládě vzdalovala naděje, že by mohla obnovit své dominantní postavení v Itálii, a tak přišla ve Vídni ke slovu válečná strana. V průběhu letních měsíců roku 1805 došlo k podepsání dvou tajných smluv, jež fakticky znamenaly přístup habsburské monarchie k protifrancouzské koalici. 9. srpna se vídeňská vláda přihlásila ke koalici veřejně.³

Už od března 1805 se ke koalici přiklánělo také Švédsko. Švédský král Gustav IV. Adolf choval nenávisť ke všemu revolučnímu i osobní nevráživost vůči Napoleonovi a byl odhodlán k válce proti Francii. Jeho kancléř Ehrenheim ale radil k opatrnosti a byl rozhodnut bránit neutralitu své země. Švédsko však bylo vystaveno silnému nátlaku Ruska, kterému se nakonec podvolilo a přistoupilo ke koalici.⁴

Pátým členem protifrancouzské koalice se stalo Neapolské království, které k ní přistoupilo otevřeně až 21. září 1805, kdy už válečné tažení započalo.⁵

Jako další člen koalice přicházelo v úvahu Prusko, ale pruský král a jeho ministři zatím odolávali ruským a anglickým námluvám, zaujali vyčkávací stanovisko v blížícím se konfliktu a zachovávali neutralitu.

Na druhé straně napoleonská Francie neměla mnoho důvodů k nové válce na kontinentu. Měla spíš zájem upevnit své pozice v nabytých územích a neriskovat jejich ztrátu ve válečném konfliktu.⁶ Napoleon se však přesto nehodlal vzdát plánu na vylovení v Anglii, kterou vždycky považoval za největšího soupeře a hlavního financiera protifrancouzských koalic. Věřil, že porazí Brity na jejich vlastní půdě a jedním rázem tak vyřeší všechny problémy evropské politiky. Ale zjevně podcenil úsilí britské diplomacie, jež nasadila všechny páky, aby doslova vydupala ze země 3. protifrancouzskou koalici.

Ani Francie nebyla v hrozícím konfliktu bez spojenců. Samo Napoleonovo císařství se svými připojenými územími disponovalo obrovským vojenským potenciálem. Spojeneckými smlouvami s ním bylo svázáno Španělsko, jež už roku 1804 vypovědělo válku Velké Británii. Potencionálními spojenci Francie byly i jihoněmecké státy – Bavorsko, Württembersko a Bádensko, které se v poslední chvíli postavily na její stranu.

Více motivů k nové válce měli Napoleonovi rivalové, vážně znepokojení vyhlášením Napoleonova císařství a jeho svévolnými zásahy v Itálii a v Německu. Anglické peníze pak během léta 1805 otevřely definitivně cestu k válce na pevnině.

Při hledání příčin války z roku 1805 nesmíme však přehlédnout okolnost, kterou v daném okamžiku představovala francouzská ekonomika. Už od prvních let konzulátu vykazoval státní rozpočet deficit, který rok od roku vzrůstal. V revolučním roce XII (září 1803 – září 1804) už při celkovém rozpočtu 767 miliónů franků činil tento schodek 20 miliónů. V následujícím roce počítal rozpočet se sumou 684 miliónů, ale skutečné výdaje činily 720 miliónů franků, tedy rozdíl 36 miliónů. Francie se tak dostala do finanční krize, která podrývala důvěru veřejnosti ve finanční politiku státu.⁷ Východiskem mohla být vítězná válka, která naplní státní pokladnu

²OUVRARD, R.: Od Valmy ke Slavkovu. Francouzská diplomacie hledá mír. In: Třetí koaliční válka 1805, její kořeny, její pozadí. Brno 1804, s. 29.

³Tamtéž, s. 30.

⁴ARNHEIM, F.: Schweden. Berlin 1917, s. 124.

PETERS, J.: Die alten Schweden. Berlin 1986, s. 186 n.

⁵MONTANELLI, I.: L'Italia giacobina e carbonara. Milano 1969, s. 199 n.

GHIRELLI, A.: Storia di Napoli. Torino 1973, s.163 n.

⁶OUVRARD, ref. 2, s. 26 n.

⁷LENTZ, T.: Napoléon et la conquête de l'Europe 1804 – 1810. Paris 2002, s. 134-139.

CHATEL DE BRANCION, L.: Cambacérés. Maître d'oeuvre de Napoléon. Paris 2001, s. 406 n.

válečnou kořistí. Už na začátku válečného tažení 28. října 1805 rozhodl Napoleon zřídit „trésor de l'armée“ – válečnou pokladnu, do které měly přicházet peníze vynucené na nepříteli.

Dne 20. srpna 1805 se dali na pochod Rusové a začátkem září překročili Rakušané bavorskou hranici a postoupili k hornímu Dunaji. Napoleon se musel vzdát myšlenky na vylovení v Anglii a otočit svou armádu k východu, odkud a přicházelo nebezpečí. Svůj záměr porazit a pokořit Brity na jejich vlastním území už nikdy neuskutečnil a v Londýně si mohli ulehčeně vydechnout.

Nyní pochodovala napoleonská armáda v síle asi 200-tisíc mužů vstříc rakouské a ruské armádě, jež se obě už daly na pochod k západu.

To, co Napoleonova armáda předvedla v tomto válečném tažení, můžeme bez nadsázky označit za bleskovou válku. Překvapila tehdejší Evropu rychlostí svých pochodů. Třicet kilometrů denně byla běžně průměrná rychlost denního pochodu francouzského vojska, jež se právem mohlo chlubit nejmodernější organizací a taktikou. Francouzští vojáci vedli závod s časem, aby zabránili spojení rakouské a ruské armády.⁸ U Ulmu obklíčili Francouzi hlavní síly rakouské armády operující v Německu a přinutili ji ke kapitulaci. Stalo se tak dříve než dorazil pomocný sbor generála Kutuzova, který se blížil pomalými pochody z Ukrajiny. K spojení ruské a rakouské armády došlo až na rakouské půdě u Braunau, kde se zbytky rakouské armády zachráněné od Ulmu spojily s Kutuzovem. Francouzi teď postupovali podle Dunaje na Vídeň a tlačili před sebou nepočtený Kutuzovův sbor vyčerpaný dlouhým pochodem a prvními srážkami s nepřítelem. Vídeň se vzdala bez boje a bojiště se přesunulo na Moravu, odkud přicházely další ruské posily. Vídeňská posádka spolu s dalšími zbytky rakouské armády minuly Brno a stáhly se k Olomouci. Sem dospěl se svými vojáky také Kutuzov. V okolí Vyškova se konečně spojil s čerstvým sborem ruské armády, který mu přišel na pomoc od polských hranic. Rusové teď disponovali vojenskou silou, jež byla schopna Napoleona zastavit. Nyní se připojili k troskám rakouské armády ve velkém vojenském ležení před Olomoucí.

Francouzské vojsko teď zaplavilo nejen velkou část Německa a Rakouska, ale také jižní Čechy a jižní polovinu Moravy. V pondělí 18. listopadu se přiblížil předvoj Napoleonovy armády k Brnu a příštího dne v poledne vjel do města v doprovodu své gardy sám Napoleon. V průběhu následujících dní přicházely další a další francouzské jednotky, jiné zase pochodovaly z města ven.⁹ Francouzi zatím zaujali pozici na sever a na východ od města a vše nasvědčovalo tomu, že už se nehodlají hýbat z místa. Během dlouhého pochodu Evropou rozptýlil své jednotky a u Brna neměli v tuto chvíli více než 50-tisíc mužů.

U Olomouce se zatím soustředila téměř stotisícová rusko-rakouská armáda. Převážnou většinu v ní představovali Rusové, počet rakouských vojáků nepřesáhl 16.000. Byli tu i oba císařové – rakouský František a ruský Alexandr I. Alexandr sem přivedl z Petrohradu i svou nádhernou carskou gardu. S jeho příjezdem a s příchodem dalších ruských posil stoupla nápadně bojová nálada ve spojeneckém táboře a na nejbližší válečné poradě 24. listopadu padlo rozhodnutí nastoupit pochod od Olomouce zpět k Brnu a svést zde rozhodnou bitvu s Francouzi. Ve spojeneckém táboře věděli o své početní převaze a věřili, že Napoleon před jejich přesilou ustoupí.

Napoleon však nečekal a rychle stáhl k Brnu posily od Jihlavy, kde stál jeho I. sbor pod maršálem Bernadottem, a od Vídně, kde se nacházel III. sbor maršála Davouta. Francouzský maršál tak mohl počítat se silou přibližně 75.000 mužů. V den rozhodující srážky tak nebyly síly obou stran zdaleka tak nevyrovnané, jak soudili generálové spojeneckého štábu u Olomouce.

V pondělí 2. prosince 1805 pak došlo v lehce zvlněné krajině mezi Brnem a Slavkovem k rozuzlení. Napoleon vlákal své protivníky do pastí a porazil je v bitvě, ve které prokázal svou

⁸UHLÍŘ, D.: Slunce nad Slavkovem. Praha 1984, s. 74-95.

⁹UNTERWEEGER, K.: Meine Leiden im Trasslerschen Hause in Brünn während der Anwesenheit der Franzosen vom 15ten November 1805 bis 10ten Jänner 1806 von Kajetan Unterweeger. Krakov 1806.

jasnou strategickou i taktickou převahu. Rychlými pochody své pěchoty ovládl pole a s menšími silami, než s jakými disponoval soupeř, mu zasadil zdrcující porážku.¹⁰

Zpráva o výsledku bitvy zastavila okamžitě všechny vojenské akce spojenců ve střední Evropě a vedla k poráženeckým náladám v jejich řadách. Bitva u Slavkova a následný mír změnily mapu Evropy natolik, že se valná část kontinentu dostala pod přímý nebo nepřímý vliv císařské Francie. Když došla zvěst o porážce spojenců do Londýna, britský premiér William Pitt mladší, tehdy už smrtelně nemocný, poručil odnést mapu Evropy se slovy: „Srolujte ji, nebudeme ji potřebovat nejméně deset let!“ O několik dnů později tento ministerský předseda, který zasvětil celou svou politickou kariéru boji s revoluční a napoleonskou Francií, zemřel. „Zabila ho kulka od Slavkova“ – komentoval jeho smrt lakonicky Napoleon.¹¹

Válkou z roku 1805 však nejvíce utrpěla střední Evropa a nejvíce v ní ztratila habsburská monarchie. Tento mnohonárodnostní stát dosud ve střední Evropě dominoval a ovládal především prostor její východní části. V Německu se už od dob Fridricha Velikého musela dělit o svůj vliv s nejmladší velmocí – Pruskem, které představovalo nové mocenské centrum v stále ještě existující Svaté říši římské národa německého, tedy to, co už současníci označovali jako „druhé Německo“. Císařská hodnota už koncem 18. století ztratila na významu do té míry, že šlo o pouhý titul bez skutečné moci. Když po smrti císaře Leopolda II. nastoupil na habsburský trůn jeho syn František II., získal císařskou korunu bez problémů a téměř automaticky, protože při císařské volbě nebylo ani jiného vážného zájemce.¹² Císařství dohrálo svou roli – říše už nepotřebovala sjednocující císařství. Politický vývoj v Evropě směřoval nikoli k sjednocení, ale k dalšímu dělení Německa. Už od poloviny 18. století začala Francie svou masivní podporou jihoněmeckých knížat vytvářet v německém prostoru třetí mocenské centrum, „třetí Německo“. Plně však začal tuto koncepci naplňovat až Napoleon Bonaparte.

S vědomím toho, že titul římského císaře ztrácel svou skutečnou politickou váhu a snad také v předtuše věcí příštích, přijal František II. v srpnu 1804 netradiční titul „císaře rakouského“ a s ním i označení František I. Vytvořil tím paradoxní situaci a právnícký nonsens: byl současně císařem německé říše i císařem Rakouska, které bylo součástí této říše („eine verfassungsrechtliche Ungeheuerlichkeit“, jak to nazval historik Heinrich von Srbik). Z tohoto dilematu ho měl Napoleon brzy vysvobodit, když v roce 1806 naprosto zlikvidoval německou říši a nově uspořádal poměry v Německu.¹³

V únoru 1806 vstoupili Francouzi do Neapole a prohlásili Napoleonova bratra Josefa králem neapolským. Ve stejný den zřídil francouzský císař velká italská léna a rozdělil je mezi své sourozence a mezi své maršály, generály a diplomaty. Tak vznikla nová vévodství a s nimi noví vévodové ve všem všudy závislí na francouzském císaři.

Francouzská revoluce a po ní Napoleon, její dědic i hrobař v jedné osobě, narušili svou politikou i pojetím mezinárodního práva dlouho sřeženou rovnováhu sil v Evropě. Tento princip, formálně včleněný do Utrechtského míru z roku 1713, ovládl politické myšlení 18. století tak důkladně, že byl považován téměř za přírodní zákon. Francouzská revoluce proti principu rovnováhy sil postavila myšlenku, že všechny státy mají respektovat přirozené právo národů, které je v případě potřeby nutno vybojovat i mocí. Napoleon otevřeně napadl zásadu

¹⁰Kolem bitvy u Slavkova existuje dnes početná česká literatura – starší i novější. Mimo jiné: SLOVÁK, A.: Bitva u Slavkova. Brno 1897, – týž: Na bojišti slavkovském. Brno 1922, – KALÁB, E.: Bitva tří císařů (Bitva u Slavkova r. 1805), Brno 1928, –HELCELET,C.: Bitva u Slavkova. Brno 1936, – AMORT, Č.: Kutuzov a Napoleon na Moravě. Praha 1971, – UHLÍŘ, D.: Bitva tří císařů. Slavkov /Austerlitz 1805. Brno 1995, 2.vyd. Brno 2005 aj.

¹¹LACHOUQUE, C., H.: Napoléon á Austerlitz. Paris 1961, s. 352.

DURANT, W., A.: Die napoleonische Ära. (Kulturgeschichte der Menschheit, Band 18.), Frankfurt am Main – Berlin – Wien 1982, s. 238.

¹²ANDICS, H.: Das österreichische Jahrhundert, I. Die Donaumonarchie 1804 – 1900. Wien – München 1976, s. 20.

¹³UHLÍŘ, Slunce..., ref. 8, s. 24.

evropské rovnováhy sil, když prohlásil, že „Evropa může být uklidněna jinak, než pod jedinou vládou, které budou ostatní králové sloužit jako úředníci.“¹⁴ Měl tím pochopitelně na mysli sebe a dynastii Bonapartů, kterou hodlal založit.

Toho roku 1805 poprvé za válek s revoluční a napoleonskou Francií přivedl Napoleon své vojáky do srdce habsburské monarchie. Sám bojoval poprvé za Rýnem a vstoupil tak do terénu, který dosud neznal a přesto se v něm prosadil. Intelekt, jednota velení a lepší vojenská organizace zde slavily triumf nad váhavostí, diletantstvím a dezorganizací. Ve své době dobře známý pruský vojenský teoretik Dietrich Adam Heinrich von Bülow ve své knize *Der Feldzug von 1805 militärisch politisch betrachtet*, vydané krátce po Slavkovu, napsal na adresu 3. protifrancouzské koalice: „Stalo se skutkem to, co Bonaparte tolikrát předpověděl, že totiž nová koalice jen rozmnoží kontinentální velikost Francie. Stalo se skutkem, neboť kontinent ztratil svou nezávislost. Je to důkazem, že v našich dnech může moc připadnout jedině intelektu...“¹⁵

Mluví-li Bülow o kontinentální velikosti Francie, říká to už s vědomím toho, že Napoleon svůj zápas na moři prohrál. 21. října téhož roku 1805 (ve chvíli, kdy kapituloval Ulm) bitva u Trafalgaru rozhodla o tom, že primát na světových mořích si udržela Velká Británie. Francie ztratila svou flotilu a s ní i naději, že kdy ovládne mořské vody. Zpráva o porážce u Trafalgaru stihla Napoleona ještě před slavkovskou bitvou ve Znojmě a vedla ho k rozhodnutí, že nyní musí tím výrazněji prosadit svou vojenskou převahu na evropské pevnině.

Napoleon vyhrál tažení roku 1805 nejen na bojištích, ale také na poli diplomacie, kde vděčil za úspěch především obratné diplomatické aktivitě svého ministra Talleyranda. Nový poměr mocenských sil zakotvila mírová smlouva podepsaná tři týdny po bitvě 26. prosince 1805 v Bratislavě. Změny na mapě Evropy, které diktoval vítěz, poznamenaly především středo-evropský prostor. Po porážce Rakouska byla odstraněna poslední překážka toho, aby Napoleon mohl přivést do závislosti jiho – a západoněmecké státy. Rakousko ztratilo Bratislavským mírem celkem 63.000 čtverečních kilometrů území s téměř třemi milióny obyvatel ve prospěch Francie a kleslo na mocnost druhého řádu. Napoleonovi spojenci – Bavoři, Württemberští a Bádensští – se obohatili na rakouský úkor. Bavorsko získalo Tyroly a Vorarlbersko s 1,2 miliónu obyvatel a bylo povýšeno na království, což mu zaručovala francouzsko-bavorská smlouva, uzavřená mezi Talleyrandem a bavorským zplnomocněncem Gravenreuthem 10. prosince 1805 v Brně.¹⁶ Rovněž württemberský kurfiřt získal královský titul a Bádensko povýšil Napoleon na velkovévodství a přenesl na ně kurfiřtskou hodnost – beztak už jen zcela formální. Rakousko jim muselo ustoupit menší državy v Německu, jež až dosud patřily Habsburkům (Burgau, Eichstädt, Hohenburg, Nellenberg, Kostnici a další). Citelně Rakousko utrpělo i ztrátou Benátska, své poslední italské provincie.¹⁷ Napoleon neměl v úmyslu oslabit a zničit Rakousko úplně, protože v něm viděl potenciaální protiváhu proti Rusku. Chtěl především zbavit Rakousko vlivu na jihoněmecké státy a tím, že je obdaroval územími, která odebral Rakousku, postavil mezi nimi a Vídní nepřátelskou hráz. Napoleonův ministr Talleyrand radil rakouským diplomatickým zástupcům v Bratislavě, aby rakouský císař jako kompenzaci za ztracená území obsadil Moldavsko, Valachii, Besarabii a část Bulharska. „Tak by se Rakousko obrátilo tváří k východu, proti Rusku, a to by bylo přinuceno k návratu do Asie, kde by se srazilo s Anglií, ku prospěchu Francie a Evropy.“¹⁸ Idea rakouské expanze na Balkán nebyla ostatně ničím novým v habsburské

¹⁴GRAVES, R., L. – ZALLER, R. – ROBERTS, J., T.: Civilisations of the West. New York 1992, s. 624.

¹⁵BÜLOW, D., A., H. von: Der Feldzug von 1805 militärisch politisch betrachtet, I., 1806, s. 11.

¹⁶TOMSCHIK, E.: Brünn im Wandel der Zeit. Stuttgart 1984, s. 91.

¹⁷UHLÍŘ, Slunce..., ref. 8, příloha č. 8, s. 414-417, kde je otištěn český překlad úplného textu bratislavské mírové smlouvy.

¹⁸MIKOLETZKY, H.: Österreich. Das entscheidende 19. Jahrhundert. Wien 1972, s. 115.

KANITZER, F.: Kriegskosten und deren Finanzierung. In: Blätter für österreichische Heereskunde 1986. Vyd. Heeresgeschichtliches Museum Wien und Gesellschaft für österreichische Heereskunde, s. 13-14.

politice. Nabádal k ní už sto let před slavkovskými událostmi princ Evžen Savojský a v dané situaci také bratr císaře Františka, arcivévoda Karel, který doporučoval směřovat rakouskou iniciativu raději na Balkán, kde v roce 1804 vypuklo protiturecké povstání Srbů, kteří se obrátili do Vídně s prosbou o pomoc. Císař František ji však odmítl.¹⁹

Neméně citelné než územní ztráty byly vysoké válečné reparační, jež muselo poražené Rakousko zaplatit vítězi. Ty byly oficiálně stanoveny ve výši 100 miliónů franků. Kromě toho byli však Rakušané přinuceni tajným článkem mírové smlouvy zavázat se k zaplacení dalších 40 miliónů franků.²⁰ Rakousko tak pomohlo Francii naplnit státní pokladnu a vyrovnat její hrozivý rozpočtový deficit, před kterým stála na počátku války.

Slavkovská bitva vedla ve svých důsledcích i ke konečnému zániku Svaté říše římské národa německého. V srpnu 1806 se císař František pod silným francouzským tlakem slavnostně zřekl hodnosti římského císaře, a tak ukončil tisícileté trvání této kdysi mocné instituce. Tím, že rakouský císař odložil titul císaře římského, zatemnil a zpochybnil identitu zemí české koruny a začlenil Čechy, Moravu a zbývající část Slezska formálně do nového svazku mocnářství rakouského.

Napoleonovy mocenské zásahy v Evropě začaly velmi záhy vyvolávat odpor k okupantům a spolu s ním národní vášně. Po rozpadu Svaté říše římské spojil francouzský císař 16 států na jihu a západě Německa v tzv. Rýnský spolek (Confédération du Rhin), nad nímž převzal protektorát a uskutečnil tak starý francouzský plán na vytvoření „třetího Německa“. Německé osudy se od této chvíle rozhodovaly v Paříži.²¹ Vliv Rakouska byl z tohoto prostoru dokonale vytlačen. Prusko, zachovávající dosud neutralitu, bylo schönbrunnskou smlouvou z 15. prosince 1805 izolováno.²² Napoleonův strýc kardinál Fesch se stal koadjutorem mohučského arcibiskupství a švagr Joachim Murat velkovévodou z Cleve a Bergu. Neznali ani slovo německy a své území stačili sotva letmo navštívit. Francouzský císař jako protektor zavázal členy Rýnského spolku postavit v případě války 63.000 německých vojáků po boku jeho Velké armády. Je pravda, že v zemích Spolku zrušil všechna dosud platná feudální práva a výsady, ale současně začal svým jednáním probouzet nevoli Němců a spolu s tím i jejich národní citění. Brzy byl francouzský diktát v Německu pocíťován tíživě. Už v polovině roku 1806 Johann Philipp Palm, knihkupec a vydavatel v Norimberku, dal vytisknout a rozšiřovat anonymní brožuru s titulem „Deutschland in seiner tiefen Erniedrigung“, v níž útočil proti Napoleonově zvlůi a zrádčovství německých knížat. Byl za to francouzským vojenským soudem odsouzen k trestu smrti a zastřelen.²³ V této době píše své první protifrancouzské výroky jeden z vůdčích duchů pozdější války za osvobození Německa z francouzského jha Ernst Moritz Arndt („Geist der Zeit“). Francouzský diktát tak postupně vyvolal v životě nacionální hnutí, které po letech přispělo značnou měrou k Napoleonovu pádu a stalo se v následujících více než sto letech vážnou hrozbou pro ostatní Evropu.

Po Slavkovu prohlásil Napoleon: „Tady jsem definitivně skoncoval s republikou.“²⁴ Jeho pýcha vládce a touha po moci dosáhla vrcholu. Svým generálům a civilním notáblům začal rozdávat šlechtické tituly, obnovil majoráty a řadu privilegií. Vybudoval moderní obdobu lenního systému, na jehož vrcholu stál l'Empereur. Jeho páteří se stali členové vlastní Napoleonovy rodiny, obdaření z jeho milosti královskými a velkovévodskými tituly. K této stafáži na stupních císařského trůnu patřili i němečtí vládcové, Napoleonem povýšení a současně degradovaní do

¹⁹ANDICS, ref. 12, s. 39-40.

²⁰LENTZ, Napoléon... ref. 7, s. 199 n.

CHATEL DE BRANCION, s. 408 n.

MARION, M.: Histoire financière de la France depuis 1715, IV. Paris 1927, s. 245 n.

²¹Deutschland unter Napoleon in Augenzeugenberichten. Vyd. Eckart Klessmann, München 1976, s. 37.

²²MANFRED, ref. 1, s. 380.

²³Deutschland..., ref. 21, s. 81.

²⁴MANFRED, ref. 1, s. 385.

Vojenská história

role císařových vazalů. Napoleon vytvořil velkolepý a poněkud směšný dvůr a protože jeho vzorem mohla být těžko etiketa Bourbonů nebo Habsburků, zavedl etiketu po vzoru polo-vojenských německých dvorů. Francie zažila krátké období německé módy.

Rozložení mocenských sil, vytvořené Bratislavským mírem, nemělo však dlouhé trvání. Už porážka Pruska v roce 1806 změnila opět konstelaci sil ve střední Evropě ve prospěch Francie. Spontánní nadšení, které ovládlo Francouze po Slavkovu, se však už neopakovalo. Dostavila se únava z vítězství a s ní i první problémy, kterým císařství nedokázalo dobře čelit. Příští bitvy přinášely stále větší ztráty a postupně ztrácely na lesku. Permanentní válka doléhala stále tíživěji na Francouze. Jestliže byl Slavkov jednou z největších bitev v dějinách, pak bitvy, které následovaly po něm, přivedly na bojiště ještě více vojáků. Napoleon lámal vlastní rekordy – po Slavkovu přišel Wagram, Borodino a Lipsko, ještě více krve a obětí, a nakonec Waterloo, kde se střetlo na mnohem menší ploše více než dvakrát tolik mužů jako u Slavkova.

D. UHLÍŘ: EUROPA IM JAHRE 1805 UND DER DRITTE KOALITIONSKRIEG GEGEN FRANKREICH

Napoleons Machteingriffe in Europa riefen sehr bald Widerwille den Besatzern gegenüber und gleichzeitig Nationalstolz heraus. Nach dem Zerfall des Heiligen Römischen Reiches schloss der französische Kaiser 16 Staaten im Süden Deutschlands in sog. Rheinbund (Confédération du Rhin) zusammen. Er übernahm das Protektorat und verwirklichte so den alten französischen Plan der Bildung des „dritten Deutschlands“. Über das Los Deutschlands entschied man von diesem Augenblick in Paris. Der Einfluss Österreichs wurde in diesem Gebiet damit absolut beseitigt. Preussen, das bis zu der Zeit seine Neutralität wahrte, wurde mit dem Frieden von Schönbrunn vom 15. Dezember 1805 isoliert. Kardinal Fesch, Onkel von Napoleon, wurde zum Koadjutor des Erzbistums in Mainz und sein Schwager Joachim Murat zum Grossherzog aus Cleve und Berg. Sie sprachen kein Deutsch und ihre Gebiete schafften sie kaum flüchtig zu besuchen. Der französische Kaiser als Protektor verpflichtete die Mitglieder des Rheinbundes im Kriegsfall 63.000 deutsche Soldaten an der Seite seiner grossen Armee aufzustellen. Es stimmt zwar, dass er in den Ländern des Bundes alle bis zu der Zeit gültigen feudalen Rechte und Vorrechte aufhob, doch gleichzeitig weckte er mit seiner Handlung die Unwille der Deutschen und damit ihr Nationalgefühl. Bald wurde das französische Diktat in Deutschland als schicksalsschwanger empfunden. Schon in der Hälfte des Jahres 1806 druckte und verbreitete Johann Philipp Palm, Buchhandler und Verleger aus Nürnberg, eine anonyme Broschüre mit dem Titel „Deutschland in seiner tiefen Erniedrigung“, in der er Napoleons Willkür und den Verrat der deutschen Fürste angriff. Er wurde dafür durch das Militärgericht zum Tod verurteilt und erschossen. Zu dieser Zeit schreibt seine erste gegenfranzösische Artikel Ernst Moritz Arndt, eine von den führenden Persönlichkeiten des späteren Befreiungskrieges aus Südfrankreich („Geist der Zeit“). Das französische Diktat rief schrittweise Nationalbewegung ins Leben, die nach den Jahren wesentlich zum Sturz Napoleons beitrug und für mehr als 100 Jahre zur ernsthaften Drohung für Europa wurde.

Nach der Schlacht bei Austerlitz erklärte Napoleon: „hier machte ich mit der Republik definitiv Schluss“. Sein Hochmut des Herrschers und Machtgier erreichte seinen Gipfel. Er fing an seinen Generalen und zivilen Notabeln Adelstiteln zu verleihen, erneuerte die Majorate und eine ganze Reihe von Privilegien. Er erbaute eine moderne Version des Lehnsystems, an dessen Spitze der „l'Empereur“ stand. Zur Säule des Systems wurden die Mitglieder der eigenen Familie Napoleons, die aus seiner Gnade durch königliche und Grossherzogstiteln beschenkt wurden. Zu dieser Staffage an den Stufen des kaiserlichen Throns gehörten auch die deutschen Herrscher, die durch Napoleon erhoben und gleichzeitig in die Rolle von kaiserlichen Vasalen degradiert worden. Napoleon erbaute einen imposanten und etwas lächerlichen Hof und da sein Muster die Etikette von Bourbons oder Habsburgs nur schwer sein konnte, führte er die Etikette nach dem Vorbild von paramilitärischen deutschen Höfen ein. Frankreich erlebte eine kurze Zeit der deutschen Mode.

Die Verteilung der Machtkräfte, die durch Frieden von Bratislava geschafft wurde, hatte doch keinen langen Bestand. Schon der Niederschlag von Preussen im Jahre 1806 änderte die Machtkonstellation in Mitteleuropa zu Gunsten Frankreichs. Die spontane Begeisterung, die nach dem Sieg bei Austerlitz die Franzosen befiel, wiederholte sich doch nicht. Es trat Müdigkeit aus dem Sieg und damit die ersten Probleme an, denen der Kaisertum nicht gut standhalten konnte. Die nächsten Schlächte brachten immer grössere Verlusten und verloren schrittweise Faden und Glanz. Der permanente Krieg setzte an die Franzosen immer mehr schicksalsschwanger zu. War die Schlacht bei Austerlitz eine von den grössten Schlachten in Geschichte, die folgenden Schlachten brachten an das Schlachtfeld noch mehr Soldaten. Napoleon brach eigene Rekorde – nach Austerlitz kamen Wagram, Borodino und Leipzig, noch mehr Blut und Opfer, und zum Schluss Waterloo, wo an viel kleinerem Platz sich mehr als zweimal so viel Männer als bei Austerlitz trafen.